

Avaluació i difusió en Humanitats i Ciències Socials: consideracions generals

Joan Mascaró CLT-UAB, Icrea-Acadèmia

Quan parlem d'avaluació de la investigació solem pensar en l'avaluació més distanciada del producte de la investigació: acreditacions, avaluació de projectes, de grups, sexennis, etc. Però hem de tenir present que el procés d'avaluació comença ja des dels inicis de procés investigador: comentaris externs a lectures o presentacions de la investigació, avaluació del producte per part del mitjà de difusió, avaluacions en altres publicacions que citen el producte, etc. És molt important tenir en compte que un bon sistema avaluador en les etapes inicials, en particular les dues últimes esmentades, no és bàsic només per a una avaluació posterior satisfactòria, sinó que és bàsica per a la qualitat del que es produeix en el camp d'investigació. Un sistema d'avaluació sòlid i rigorós per part dels mitjans de difusió de la investigació milloraria notablement la qualitat de la producció en Humanitats i en Ciències Socials.

Un altre element important que s'ha de tenir en compte prové dels dos tipus bàsic d'avaluació: directa, que es fa directament sobre el producte de la investigació i indirecta, que es fa, bàsicament, sobre altres indicis, a partir d'avaluacions anteriors, usualment avaluacions del producte o del seu mitjà de difusió.

Partim d'un exemple concret. Suposem que una investigació produeix uns resultats que es concreten en un article. Deixant ara de banda tot el procés avaluador que s'ha produït durant l'elaboració, en el moment que l'autor o els autors sotmetin l'article per a publicació, serà avaluat pels editors (editors de la revista si és revista, editorial i editors del llibre si és capítol de llibre). Suposem que en tots dos casos hi hagi revisió anònima externa múltiple de l'original. Tant si l'article és acceptat com si no, la revisió obligarà, normalment, a modificacions i millorarà el resultat final. Per tant l'avaluació, en aquest estadi té un component important de millora de qualitat independent del procés de decisió sancionador (acceptació o no acceptació). En aquest estadi l'avaluació és òbviament directa, i laboriosa. Però en altres estadis de l'avaluació aquesta no pot ser directa —o la part directa ha de ser restringida— perquè el nombre d'elements avaluats és massa nombrós. En aquests casos l'avaluador ha de recórrer a altres indicis, que usualment es deriven d'altres avaluacions anteriors. Els indicis més típics són el mitjà de difusió i l'anàlisi de citacions.

Pel que fa al primer cas, si l'article ha estat publicat en una revista d'una determinada qualitat, podem assignar, en principi, aquesta qualitat a l'article. Com establim la qualitat de la revista? 1) Podem recórrer a estudis seriosos que hagin classificat les revistes per índexs o per nivells de qualitat (dissortadament en Humanitats i Ciències Socials els repertoris que tenim són majoritàriament molt defectuosos); 2) l'avaluador coneixedor del camp en el qual treballa pot tenir coneixement directe de les revistes i assignar directament el nivell de qualitat, o, si el seu

coneixement no és prou profund, pot recórrer a informació accessible sobre la revista (sistema de revisió, consell de redacció, autors que hi publiquen, etc.) per afinar el seu judici. En el cas d'editorials i de col·leccions d'editorials només podem recórrer a 2). Aquí se'ns planteja un primer problema important, que deriva de una organització insatisfactòria (que no podem atribuir directament als investigadors) de molts camps d'investigació pel que fa a la difusió. Un mitjà de difusió, una revista per exemple, pot tenir una qualitat mitjana bona, però pot acceptar articles de qualitat molt diversa: articles excel·lents al costat d'articles molt dubtosos. En aquest cas l'avaluador no pot assignar aquest nivell de qualitat mitjà a qualsevol article de la revista. D'aquí la necessitat que les revistes es fixin un nivell de qualitat determinat, i que acceptin només articles que compleixin els mínims del nivell fixat. En el cas de llibres i capítols de llibre, és important que les editorials tinguin col·leccions de més prestigi amb un consell editorial rigorós que vetlli per la qualitat del que s'hi publica.

Passem a l'anàlisi de citacions, el segon sistema important de determinació de qualitat. L'anàlisi de citacions parteix del principi que una publicació de qualitat serà usada pels investigadors del mateix camp i per tant citada. Es pot fer servir tant per veure com ha estat acceptada una publicació individual com per determinar la qualitat general d'una revista. Per a aquest últim cas, en molts camps s'usa habitualment l'índex d'impacte. (ISI, Science Citation Index i Social Sciences Citation Index). L'ISI no dona resultats per a Humanitats, però l'índex d'impacte es fàcilment calculable a partir de dades de l'ISI i de la revista. De vegades es diu que l'índex d'impacte no és aplicable a Humanitats ni a molts camps de Ciències Socials, encara que no se'n donen les raons. Sí que és cert que no s'hauria d'usar exactament la versió que s'aplica als altres camps, que és el resultat de dividir el nombre de citacions rebudes durant una any (per exemple 2009) a articles publicats a la revista els dos anys anteriors (2007-2008) pel nombre total d'articles que la revista ha publicat aquests dos anys. Per a Humanitats i Ciències Socials és preferible recórrer a espais de temps de més de tres anys entre publicació i citació.

Un altre element important que cal tenir present és que l'avaluador ha de tenir en compte de forma conjunta tots aquests factors que hem esmentat, i possiblement d'altres. Que un capítol de llibre estigui publicat en una editorial prestigiosa no és condició suficient per atorgar-li qualitat científica (Oxford University Press és una editorial de prestigi però no atorgarem qualitat investigadora a l'*Oxford Crossword Dictionary* (que, "with over 100,000 words and phrases ... is the crossword enthusiast's key to success"). De la mateixa manera una editorial que publica igualment obres de bona qualitat i obres de qualitat insuficient no ha d'implicar una valoració negativa d'una obra que hagi publicat, si aquesta té altres indicis de qualitat —encara que fóra desitjable, com ja hem dit, que es plantegés de reservar una col·lecció especial per a les obres més bones, si vol continuar publicant les més dubtoses.

